

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Summa Jurisprudentiae Sacrae Universae, Seu Jus
Canonicum, Secundum quinque Decretalium Gregorii
Papae IX. Titulos explicatum**

Pichler, Vitus

Bibliopolarum Augustanorum, 1723

VD18 VD18 12190187-ddd

3. De Testium Depositione, Numero, & Fide, quam faciunt.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98739)

Debent igitur testes interrogari de causis tum re gestis, cur & qua occasione initium sumpserit, tum sive scientiæ, an, qualiter, & unde sciant, negotium ita esse gestum. Testis vero, nisi interrogetur de causa sive scientiæ, non tenetur eam reddere. *gl. in c. cit. v. de causis.* Cavendum tamen est ab interrogatorijs suggestivis, ut vocant, seu quando Judex interrogans de quibusdam personis vel circumstantiis in specie suggerit, seu indicat, quid testis respondeat, v. g. sic interrogando: an testis viderit, quid Titius occiderit Cajum die Dominica prope templum sanctorum &c. aut si Judex interrogans prævenit testem in responsione, & sic subtiliter quasi indicat modum respondendi. Hujusmodi questiones suggestivæ prohibentur *l. 1. §. qui questionem ff. de question.* Debent igitur interrogationes testium fieri in genere, puta, utrum sciant, delictum esse perpetratum, quale, à quo, quando, quo modo, quibus cooperantibus &c. semper à generalioribus descendendo ad magis specialia. Atque si Reus per interrogatoria suggestiva deceptus fateatur crimen, ex hac confessione condemnari nequit, & processus postea secutus est irritus teste *Farrinac. to. 3. q. 83. n. 84.* Porro si Pars non possit interrogatoria, ipse Judex, vel alius examinatur, testi proponat allatis similia, quæ nempe qualitati causæ & personæ examinatæ videbuntur congruere. Caveat autem ab impertinentibus, ac superfluis, item à criminosis, ad quæ testis respondere non potest sine læsione sive famæ; cum nemo teneatur allegare propriam turpitudinem. per *l. 30. C. de transact.* Cujusmodi proin interrogatoria, licet à Parte essent posita, ab examinatore tamen rejicienda forent. 7. *Super articulis*, scilicet Actoris, qui testes producit; ad hos enim probandos vel maxime petitur testimonium. Super his autem articulis interrogentur iterum specialia, ijs similia, quæ antè adduximus.

Dico 8. Dicta testium omnia, & quidem, quantum fieri potest, eorum formalia, à Notario referenda sunt in Protocollo, eisque postea prælegenda, ac demum impositio silentii admittendi. Ratio primæ partis est, ut facilius convinci possint testes, si fortè postmodum negare vellent, quæ deposuerunt. Ratio secundæ, ut possint corrigere, si vel ipsi errassent præcipitantijs aut minus consideratè respondendo, vel scriptor annotando. *c. 7. de testibus.* Ratio tertiæ, ut nemini revelent suam depositionem, donec publicatio attestatorum per Judicem facta fuerit, ne detur testibus occasio colludendi, vel aliter enuntiandi, quam sciunt. Hoc silentium quibusdam in locis continetur in forma juramenti, quod exigitur à testibus. Ad idem silentium propter eandem rationem obligatur etiam Notarius.

§. III.

De Testium Depositione, Numero, & Fide, quam faciunt.

¶ Sciendum, testibus sub juramento examinatis incumbere, ut deponant testimonium

verum de ijs, quæ corporeo sensu cognoverunt, vel sciunt, aut credunt: ex quo testimonio probatio petitur. Unde multiplex oritur quæstio. 1. De quibus rebus. 2. Et quomodo deponere debeant testes. 3. Qualem fidem mereatur testis de auditu tantum. 4. Vel deponens de credulitate duntaxat. 5. An unus testis aliquando plenè probet. 6. An plures testes semper plenam faciant fidem. 7. Et an etiam plures singulares, qui opponuntur contestibus: nam contestes dicuntur, qui testantur super eodem facto: singulares, qui super diversis factis, vel super eodem, sed ita, ut quilibet in suo dicto sit singularis, & non concordet cum alio. v. g. si unus testetur, Titium furto abstulisse equum, alter abstulisse vaccam: unus abstulisse hoc loco, hoc tempore, alius verò asserat abstulisse alio loco, alio tempore &c. Quando unus testis repugnat & adversatur alteri (ut contingit in allatis exemplis; quia idem numero delictum non integrale, aut successivum, esse factum in diversis locis, aut diverso tempore repugnat) vocatur singularitas testium *obliativa*, vel *adversativa*: quando verò sibi non repugnant, sed deponunt de diversis quidem actibus, mutuo tamen adjuvantibus ad probandum id, de quo controversitur, ut si unus testificetur, Titium abstulisse equum, alter verò, se audivisse Titium confitentem, quod abstulerit equum, appellatur singularitas *adminiculativa*, vel *cumulativa*. Id quod generaliter contingit, quoties unus deponit de facto à se viso, alter de fama, vel auditu, vel de confessione ejusdem facti. Quando denique testes deponunt de factis diversis quidem, sed non contrarijs, nec tamen etiam se invicem juvantibus, ita ut unus nec repugnet alteri, ejusque testimonium evertat, nec etiam coadjuvet, ut si unus testium dicat, mutuum fuisse datum Monachij, alter Augustæ: si unus asserat, à Titio fuisse occisum Cajum, alter Sempronium, nuncupatur singularitas *Diversificativa*. 8. An, & quibus plus credendum, si testes sint inter se contrarij. 9. Quid contrarijs sibi, quid vacillantibus, & variantibus. Testis *vacillans* dicitur, qui timide fert testimonium titubando vel dubitando. *Varians*, seu *varius*, qui in dicto suo non stat firmus, sed varia dicit ac diversa, non tamen contraria directe, licet deponat indirectè contrarium ejus, quod antè deposuerat. *Contrarius sibi* denique, qui directe contraria, & inter se pugnantia deponit. Vel dic, *varium* esse, qui in diversis Judicijs, vel in diversis Instantijs ejusdem Judicii, sibi contrariatur: *contrarium sibi* autem, qui in eodem Judicio, & in eadem Instantia & testificatione.

Dico 1. Testes deponere debent de factis, 29 ab examinatore sibi propositis, scilicet super Interrogatorijs & Articulis. Communis, fundata in *c. 29. h. t.* Si de alijs rebus impertinentibus deponant, nullam faciunt fidem.

Quæres, an interrogari & respondere possint de ijs, quæ norunt sub secreto? *R. 1. Sum. S. Th. 2. 2. q. 70. a. 1. ad 2. & certa Catholico-*

licorum, de ijs, quæ nōrunt ex *Confessione* & sub *Sigillo Sacramentali*, negativè; cū nullo casu absque expressa licentia poenitentis revelabile sit vel minimum, ac de eo testimonium ferri possit, quod sub hoc sigillo cognitum est. *§. 2.* super ijs, quæ nōrunt sub *secreto naturali*, puta, si tacitè vel expressè promiserunt, se non revelaturos cognita, aut si secreti notitiam hauserunt modo injusto, v. g. aperiendo litteras alienas, cogendo ad prodendum sibi secretum &c. pariter testificari nequeunt, sic volente jure Divino *Prov. II. v. 12.* & Naturali, quod non patitur, violari secretum & datam fidem cum perturbatione tranquillitatis & conversationis humanæ. Excipe, nisi celatio secreti cederet in grave damnum vel Reipublicæ, vel etiam hominis privati, ut si nōsses conjurationem in Rempublicam, vel machinationem in necem innocentis; tunc enim, licet cum juramento promississes rem celare, posses, imò tenereris eam patefacere, & testificari coram Judice legitimè interrogante. *arg. c. 18. de Jurejur. S. Th. lo. cit.* Item nisi secreti notitiam post datam fidem de non revelando aliunde etiam acquireret; quia ad hanc notitiam prior promissio se non extendit. *§. 3.* super ijs, quæ secretò nōrunt iustè & absque promissione celandi & tacendi, testificari eaque Judici legitimè interroganti revelare possunt, imò tenentur. Id quod procedit etiam casu, quo post adeptam notitiam (quia v. g. aliquem deprehenderunt in delicto) huic cum juramento promiserint silentium, ut habet communis, fundata in *c. 18. §. 45. h. t.* quia promissio, etiam jurata, superveniens notitiæ non potest præjudicare vel Judici, quò minùs de tali delicto interroget, vel testibus, quò minùs legitimè interroganti patère teneantur.

31 Dico 2. Testes regulariter debent deponere viva voce, clarè & non dubitativè, atque dando causam testimonij sui. Sumitur *ex can. 3. caus. 5. q. 2. c. 37. h. t. l. 3. §. 3. ff. l. 4. C. eod.* Secus si fiat, nihil probant. *Masc. conclus. 1369.* Farinac. *q. 70.* Dixi 1. *viva voce*, non per scripturam, & absentes, nisi personæ sint mutæ, vel egregiæ seu privilegiatæ, uti de Illustribus &c. dictum. Ratio; quia ex voce trepidante, vultu, & gestu deponentium magis colligi potest, an fideliter & verum testificentur. Unde *c. 8. de cohabit. Cler. & mul. §. l. 3. §. 3. cit.* dicitur, non testimonij, sed testibus credendum, & judicandum. Si tamen nec Judex, nec Pars contradicat depositioni scriptæ, ea valebit juxta Abb. in *c. 29. cit.* Dixi 2. *clarè & non dubitativè*: quare nihil valet hæc, vel similis depositio: *puto: videtur: nisi fallor &c. res ita se habet*; nisi negotium in se sit obscurum, vel alia probatio aut depositio haberi nequeat, vel nisi probanda sit consuetudo. Dixi 3. *Et dando causam sui testimonij*, id est, indicando, quo modo & quo sensu corporeo, visu, an auditu, vel an utroque, prout nempe congruit actui, super quo deponunt, rem sciunt: scire enim non censetur, qui scientiæ suæ rationem & causam reddere nequit.

Unde si testis deponat, à Titio datum esse mutuum, non sufficit, si asserat, se vidisse numerari à Titio; quia si de alterutro sensu tantum deponeret, non necessariò ex ejus testimonio inferretur mutuum. Quòd si tamen nec Judex interroget, nec Pars petat interrogari testem de causa sui dicti, credendum est ei etiam causam non reddenti; nisi deponat super Criminalibus ad Reum condemnandum, aut super consuetudine, aut super negativa probanda, v. g. ad reprobandum instrumentum, item nisi deponat super talibus, quæ non sensu corporeo, sed intellectu percipiuntur, ut sunt nobilitas, dominium, jurisdictio, territorium, præscriptio, Clericatus, ætas, peccata, bona exstinctio, aut alia qualitas personarum in hiis enim casibus, etiam si non interrogetur testis de causa sui dicti, non creditur simpliciter asserenti absque additione causæ, qua ostendat, se scire; quia præsumitur scire non posse, vel habere causam solum putativam, vel suspitionem dumtaxat, nisi causam veram exprimat. Farinac. & Mascard. *l. cit.*

Dico 3. Testis de auditu proprio & immediato, h. e. asserens, se immediatè audivisse rem auditu perceptibilem, vel verba ab ipso proferente, super quibus petitur testimonium, tantam meretur fidem, quantam testis de visu, saltem si simul vidit illum, qui verba protulit. Testis verò de auditu alieno, seu testis ex auditu auditus, ut loquuntur, h. e. asserens, se ita audivisse ab alijs fide dignis, qui dixerunt se audivisse immediatè, vel vidisse, regulariter non probat, sed ad summum in causis Civilibus facit indicium & aliquam præsumptionem. Prior pars sumitur ex *c. 2. de consuet. ibi: sub testimonio videntium, & auditum.* Addidi tamen, *saltem si simul vidit &c.* Si enim non vidisset proferentem verba, in Testamento (& fortè etiam in alijs ultimis voluntatibus) nihil probaret propter specialia Jura, item in Criminalibus, & in Matrimonialibus, quando agitur de Matrimonio dissolvendo, non semiplenè probat, sed solum facit indicium, licet ex voce alijs sibi nota satis cognovisset personam loquentem, v. g. blasphemantem &c. Posterior pars fundatur in *c. 33. h. t. & communi DD.* Ratio est, quia talis non de scientia sua, sed de aliena, & de sua credulitate tantum deponit: unde nec facit tantum indicium juxta aliquos, ut onus probandi rejiciatur in Adversarium; sed Reus absolvi potius quam probare debet. Addidi tamen, *regulariter*; nam si illi, à quibus audivit testis, jam sunt mortui, probat testis de auditu alieno in sequentibus casibus. 1. In factis antiquis, ubi testes de visu & auditu proprio haberi nequeunt, v. g. si probanda est præscriptio centenaria, confines, jus Patronatus &c. *arg. c. 47. h. t. l. 28. ff. de probat.* cū juxta DD. in Antiquis propter difficultatem probationis sufficere soleant probationes leviores. *l. 1. ff. c. 13. eod.* quando nam verò censeatur factum Antiquum, variant DD. Melius sentire videntur illi, qui ajunt, factum antiquum dici posse, quod excedit memoriam hominum, adeoque quod contigit ante 60. annos;

nam tale tempus subductis pueritiæ an-
nis, quibus minus perfectè res gestas percipe-
re solemus, communiter memoriæ homi-
ni non excedit. In casibus particularibus opti-
mè relinquatur determinatio Judicis arbitrio.
2. Quando testis deponit contra producentem.
3. Quando agitur ad defensionem Rei. 4. Quan-
do modica scientia fidem facit, uti in causâ de-
nuntiationis, ubi intenditur correctio denun-
tianti. 5. Quando sufficiunt præsumptiones &
conjecturæ, vel quando admittitur testimoni-
um de credulitate. 6. Quando causâ est diffi-
cili probacionis, saltem si concurrant alia ad-
minicula. 7. In causâ Matrimonij, quando non
agitur de eo dissolvendo: item quando etiam
agitur de eo dissolvendo propter consanguini-
tatem, sed eo modo, quem c. 5. §. c. 47. h. t.
præscribunt. Vid. de his Abb. in c. 47. cit. n. 3.
Tusch. lit. T. conclus. 180. Farinac. de testib. q.
69. Myl. cent. 6. observ. 58.

13. Dico 4. Testis deponens de credulitate tan-
tum, scilicet, credo, vel, non credo, ita con-
tingit, esse, regulariter non probat. Com-
munis est c. 7. §. 1. 18. C. h. t. quia testes debent
affirmare, vel negare, ac deponere de eo,
quod sciunt, h. e. sensu aliquo corporeo per-
ceptum immediate. can. testes 15. caus. 3. q.
1. §. 1. cit. quod non facit, qui dicit, credo,
non credo. Dixi autem rursus, regulariter; nam
fallit 1. si deponat contra producentem. Sic-
ut etiam probat contra se, qui aliquid confi-
tetur per credulitatem. 2. Quando agitur ad
probendam alicujus innocentiam, ut si quis
dicat, se credere, quod Titius occiderit al-
terum ex causa necessariæ defensionis: sed tunc
huius credulitatis debet addi aliqua ratio. 3.
Quando deponit de ijs, quæ constituent in pe-
nitentiæ artis, ut si Medicus, Chirurgus, Obstet-
rix deponat per verbum credo super ijs, quæ
percipiunt peritiam artis suæ; quia cuilibet peri-
to in arte sua credendum. 4. Quando sufficit
probatio præsumptiva, uti in causis, quæ sunt
officis probacionis, v. g. in probandis natali-
bus, quod aliquis sit filius; in adulterijs, ac-
tione in ijs, quæ testes non admittunt; ut ecce!
testis dicat, se credere, Titium cum Bertha
commisisse adulterium; quia vidit solos in lo-
co ad peccandum apto &c. Idem alij propo-
nunt hoc modo: quando credulitas est proxi-
ma sensui, per quem percipitur veritas. 5. Quan-
do testis reddit rationem suæ credulitatis. v. g.
credo, Actorem esse in possessione agri litigio-
si, quia à multis annis vidi arantem, & meten-
tem in tali agro. Sed hoc ferè coincidit cum
priori exceptione. 6. Univerfim quando suf-
ficient testimonium ex auditu alieno. Vid. Abb.
in c. 5. cit. n. 6. 8. Farinac. q. 68. a. n. 62. 74. 75.
77. 61. 100. &c.

14. Dico 5. Unus testis, cujuscuque dignita-
tis aut excellentiæ sit, ordinariè non facit ple-
nam fidem. Textus clari in c. 10. 23. 28. 47.
§. 1. q. C. b. t. imò in Sacris litteris Deut. 17.
19. Mat. 18. Luc. 17. in ore duorum vel trium per-
ibit: stat omne verbum; h. e. non pauciorum.
Unde illud vulgatum: vox unius, vox nullius.
item: unus testis nullus testis, id est, ad plenè
Lib. II. R. P. Picbler.

probandum. Nam testis unus, omni exce-
ptione major, sufficit ad semiplenam proba-
tionem, & in Criminalibus ad torturam eti-
am. Farinac. q. 63. a. n. 50. Pirh. h. t. n. 113.
Dixi, ordinariè: siquidem unus testis plenè pro-
bat, seu sufficit ad decisionem causarum 1. In
omnibus ijs, in quibus non requiritur conclusus
probatio, uti in levioribus, in quibus de modi-
co tantum præjudicio tertij agitur in sumarijs
causis, item in Judicio possessorio tunc momenta-
neo tum præparatorio. 2. In causis ubi non agi-
tur de alterius præjudicio, sed tantum in unius
favorem: sic per unum testem plenè probatur,
quod aliquis sit baptizatus, Clericus, Religio-
sus, tantæ ætatis, Doctor, quod Ecclesia sit
consecrata &c. 3. Quando agitur de impedièn-
do peccato in foro conscientie, & nulli adhuc
quæsitum est jus. v. g. de impediendo Ma-
trimonio propter consanguinitatem, de licen-
tia comedendi lacticiam in Quadragesima in lo-
co, in quo id in usu esse testatur unus, modò
fama vel alia testimonia non adversentur tali
testi. 4. Quando agitur de probanda alicujus in-
nocentia, & defendendo Reo, denunciato, inqui-
sito, accusato, modò non cedat in præjudicium
alterius. 5. Quando probanda est ignorantia;
quia ignorantia in dubio præsumitur. Et hinc 6.
quotiescunque in causis Civilibus cum uno te-
ste concurrat præsumptio; vel fama, sed ac-
cedente simul arbitrio Judicis. 7. Quando ac-
cedit juramentum suppletorium personæ prin-
cipalis. 8. Quando testis deponit in ijs, quæ
pertinent ad ejus officium vel artem, præfer-
tim si sit Officialis publicus aut juratus: sic cre-
ditur Apparitori (Pedello seu nuntio jurato)
de citatione facta: Medico vel Chirurgo, an
vulnus sit lethale: Ponderatori, Architecto,
Agrimensori &c. de justa ponderatione, men-
sura &c. testantibus: sic Notario publico de
gestis & scriptis à se ipso. 9. Quando difficulter,
vel nullo modo haberi possunt plures testes:
sic creditur interpreti, qui unicus scilicet lin-
guam; in qua scriptum est instrumentum: sa-
cerdoti alias fidè digno, qui asserit, se à po-
nitente accepisse licentiam aliquid revelandi
ex ejus confessione in ordine ad restitutionem
v. g. faciendam. Idem procedere videtur
in factis antiquis; item quando probanda est
mens & voluntas disponentis, ubi de ea jam ad-
sunt aliqua conjecturæ. 10. Quando Papa tes-
tatur de facto proprio. c. 28. h. t. Idque ex-
tendunt DD. etiam ad Imperatorem, & alios
Principes, Superiorem non recognoscentes. 11.
Si supremus Princeps vel Lex in aliqua causa
velit haberi fidem plenam uni testis. 12. Si idem
velit Testator, & mandavit in Testamento.
l. 18. ff. de dotè præleg. 13. Si in aliqua re Partes
litigantes conspiciant in unum testem. Vid. de
his Tusch. lit. T. conclus. 281. Farinac. q. 63. Ma-
scard. &c.

Opponit. Deus in veteri & novo testamen-
to vetat credi uni testis: sic Deut. 17. nemo occi-
datur uno contra se dicente testimonium. Et in c.
18; Matth. in ore duorum vel trium testium
stat omne verbum. Ecclesia autem c. 23. h. t. u-
niversaliter pronuntiat: nulla est causa, quæ
Rr unius

unius testimonio (quamvis legitimo) terminetur. Ergo nunquam sufficit testimonium unius ad decidendas causas. *12.* Jus Divinum, & Ecclesiasticum *in c. 23. cit.* fundans in Jure Divino, intelligendum est de causis Criminalibus, & Civilibus arduis, in quibus agitur de magno præjudicio; non de alijs, in quibus vel de nullo, vel tantum de modico præjudicio, vel de impediendo peccato &c. agitur. Deinde licet Papa, vel alius supremus Princeps, non possit generaliter & pro omnibus causis, etiam arduis, statuere, ut unico testi plena tribuatur fides, cum in thesi saltem Jure Divino requirantur duo vel tres testes, in particularibus tamen negotiis & ex certis causis aliter ordinare possunt, siue dein dicamus, quod interpretando limitent Jus Divinum (quod de Papa procedere potest) siue quod in hypothese non sit Juris Divini pluralitas testium.

36 Dico 6. Duo testes, omni exceptione majores, ordinariè faciunt plenam fidem. Patet rursus ex apertis textibus: *in ore duorum vel trium &c.* Matth. 18. Item *in can. 3. caus. 2. q. 5. §. sed hoc testimonio duorum vel trium testium quilibet jure convinci, & damnari poterit.* Concordat *c. 4. 10. §. 23. h. t. ibi: mandamus, quatenus, si inter vos emerferit questio, non minus, quam duorum vel trium virorum, qui sint probate vite, & fidelis conversationis, testimonium admittatis.* Dixi 1. duo testes, vel tres vel plures; quia citati textus tantum vetant pauciores attendi, quam duos vel tres. Sed necesse est, ut sint testes, & non singulares, ac discrepantes. 2. Omni exceptione majores, h. e. de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, ut loquitur *can. 3. cit.* seu quibus aliqua exceptio jure opponi non potest. Nisi nempe testium numerus defectum unius vel alterius testis suppleat in causis Civilibus, in quibus supplere licet. Farinac. *q. 62. n. 309. 311.* allegans communem. 3. Ordinariè; nam ex dispositione Juris in varijs negotijs requiruntur plures testes, scilicet 1. in contractu Matrimoniali præter duos testes necessarius est Parochus. 2. Tres testes requiruntur in confessione Inventarij, & ad probandam interruptionem Præscriptionis. 3. Quinque ad probandam solutionem debiti, si debitum fuit reatum in scriptis, & solutio non probetur in scriptis: Item ad codicillum, & donationem mortis causâ. 4. Septem ad testamentum solenne: ad divortium, & ad dissolvendum Matrimonium propter impotentiam. 5. Ad condemnandum Cardinalem Episcopum testes 72. ad Cardinalem Presbyterum 44. ad Card. Diaconum 27. requiruntur *can. 2. 3. caus. 2. q. 5.* quod tamen hodie non amplius observatur. vid. Farinac. *q. 63. an. 239.* Speculator, Pirhing &c.

37 Dico 7. Testes singulares singularitate obstativa, etsi mille forent, nullam: singulares singularitate diversificativa semiplenam: singulares singularitate adminiculativa sæpe plenam faciunt fidem in Civilibus, quando nempe actus est continuus & successivus, vel partes integrales habens. Ita communis. Pri-

ma pars sumitur ex *c. 9. §. quamquam de probat. c. 32. h. t.* & confirmatur ab exemplo Danielis, omnino rejicientis testimonium duorum senum, quorum unus adulterium à Susanna commissum esse sub primo, alter sub secundo assererat. Dan. 13. c. Ratio; quia testes taliter singulares sunt ita contrarii, ut unus everterat alterius dictum: quare melius est habere pro se unum testem, quam plures singulares singularitate obstativa. Secunda pars pariter colligi potest ex *cc. cit. §. c. 23. de Elect.* atque ex hac ratione, quia inter tales testes nulla reperitur contrarietas, ideo cujuslibet testimonium meretur eandem fidem, quam meretur unus testis, unus circa hunc, alter circa alium, tertius circa tertium actum, de quo testificatur; & revera testis taliter singularis est unus testis, & quia circa idem factum non habet contestem, idcirco plenè non probat. Tertia pars desumitur ex *L. 16. C. de panis.* Accedit ratio, quia testes singulares, singularitate cumulativa seu adminiculativa, quamquam in circumstantiis facti successivi, aut partes integrales habentis, non convenient, concordantes tamen sunt respectu ejusdem finis, ad quem tendunt per diversa media, dum v. g. deponunt de diversis actibus possessionis, jurisdictionis &c. vel si unus testetur de visu, alter de auditu ejusdem rei, ut si unus dicat, se vidisse Titium occidì à Cajo, alter asserat, se audivisse confessionem occisionis factam à Cajo. Atque fictales testes non tam singulares, quam contestes dicendi sunt. Melius intelliguntur hæc probationes, si relegatur explicatio terminorum *n. 28. data.* In causis tamen Criminalibus in ordine ad penam ordinariam non sufficiunt testes singulares singularitate cumulativa (licet sufficiant ad torturam) idem videtur dicendum de Civilibus valde arduis. Farinac. *prax. Crim. l. 1. q. 37. an. 34.*

Oppones 1. Jura *citt.* generaliter derogant fidem testibus singularibus: ergo nunquam faciunt fidem, saltem plenam. 2. In *c. 9. §. quamquam cit.* non probant testes singulares Faventinorum, licet super actu generali, & successivo, nempe jurisdictione, deposuerint absque aliqua temporis determinatione: ergo neque testes singulares singularitate adminiculativa probant. *12.* ad 1. Illa Jura intelligi debere partim de singularibus singularitate obstativa, partim de singularibus singularitate diversificativa, ita ut non plenè probent, non verò de ultima classe, ut probant allatæ rationes, & multiplex Doctorum auctoritas. Ad 2. Faventini non ceciderunt causâ, præcisè ideo, quia testes ipsorum erant singulares; sed enim erant concordantes: sed quia contrarii Pars attulit probationes meliores. Quare

Dico 8. Si testes hinc inde, seu non ab una eademque Parte, sed ab utraque producti, fiat contrarii inter se, æqualis tamen numeri & auctoritatis, regulariter sententia est ferenda pro Reo: si verò unius Partis testes prævaleant vel numero, vel fide & auctoritate, sententia ferenda est pro Parte plures, aut meliores testes adduceant. Pars prior habet

tur clarè in c. 3. de probat. quia partes Rei sunt favorabiles, quàm Actoris. Addidi tamen, regulariter: quia excipitur casus, quo Actor habet causam in jure specialiter favorabilem, cujusmodi sunt causæ libertatis, Matrimonij jam contracti, dotis, testamenti. c. 3. de sent. Et re jud. l. 38. ff. de re jud. quò etiam referuntur causæ Ecclesiarum, & pauperum. Posterior pars patet tum ex c. 32. h. t. § l. 21. ff. eod. tum inde, quòd lumen naturæ dicat, quòd cæteris paribus prævaleat testimonium plurium inter se concordantium, & quidem quòd duo testes pro una deponentes prævaleant uni, qui stat pro altera Parte, deest est clarè in ipso jure, vi cuius duo plene probant, unus verò testimonium vel nihil, vel tantum semiplene, & sic insufficiens est. c. 23. eod. cum concordantiis. Interim tamen contingere potest, ut testes numerò pauciores, licet duo tantum sint, prævalere debeant pluribus, pro altera Parte deponentibus, si nempe isti non sint omni exceptione majores, vel aliunde minoris auctoritatis, vel non reddant causam sui dicti, vel minus verisimilia deponent. d. c. 32. Cæterum dixi 1. si sint contrarii, h. e. non tantum diversa, pugnantia, & contraria deponentes, ita ut aliqui affirmant, alij negent id ipsum, & quidem manifeste; si enim dubium est, debet Judex testimonia ita accipere & interpretari, quantum potest verisimiliter, & recepto verborum sensu servato, ut evitetur contrarietas & contradictio, atque testes non notentur perjurii reatu. c. 16. eod. cum dubia debeamus in meliorem partem interpretari. c. 2. de R. J. X. Dixi. inter se; quid autem tenendum, si idem testis sit contrarius sibi, paulò post dicam. 3. Hinc inde &c. Unde

Quæres, quid Juris, si testes, ab una eademque Parte litigante producti, sint contrarii inter se? 1. In causis Civilibus fides habenda est illis, qui rationabiles & verius deponent, si deinde plures sint sive pauciores, juxta dicta n. præced. quò etiam referri possunt nunc dicenda: cæteris verò perjurii poena inferenda. can. si testes 4. q. 3. c. 32. § l. 21. cit. Atque hinc magis credendum testibus numero pluribus, quàm paucioribus, si cæteroquin pares sint qualitate & fide. 2. Deponentibus secundum Jus Commune, seu præsumptionem Juris: sic magis credendum, qui dicunt, aliquem esse bonæ famæ, quàm pluribus contrarium asserentibus. 3. Ubi cætera sunt paria, plus testibus dignioribus, quàm minus dignis: sic plus creditur Clericis, quàm Laicis: Nobilibus, quàm Rusticis aut Mechanicis: divitis, quàm pauperibus: viris, quàm foeminis: Notariis, quàm non Notariis: senibus, quàm junioribus: peritis in arte, quàm non peritis &c. etiam si digniores sint pauciores numero; modò non multum superentur ab his in numero, v. g. testimonium 4. Clericorum plus valet, quàm 6. Lactorum. Felinus & alij. 4. Plus creditur duobus affirmantibus metum, quàm pluribus alijs de libera voluntate testantibus. 5. Duobus affirmantibus aliquid,

quàm mille negantibus. Joan. Andr. in c. Joannes de fid. Instrum. n. 8. saltem si isti solummodo dicant, se nescire: aliud fore è effect, si probarent se scire, verum non esse, quòd alij testes affirmant, uti si deponerent super negativa restricta ad certum locum, tempus &c. quæ cum cadant sub sensum hominis, negativa probari potest, & videtur æquè credendum deponentibus de tali negativa, quàm de affirmativa.

Dico 9. Testis sibi contrarius nihil probat. 41 c. 54. in fine de Appellat. cum concordantijs; imò tanquam perjurus, & reus criminis falsi (hodie arbitrariè) puniendus est. can. si testes cit. l. 16. ff. h. t. Excipe, nisi in continenti hoc fecerit, corrigendo mox dictum suum; tunc enim creditur dicto posteriori. c. 7. de testib. cog. Tò in continenti explicat Glossa sic: antequam recedatur à præsentia Judicis: vel id relinquendum arbitrio Judicis, ut vult Hostiens. cum gl. marg.

Dico 10. Testis varians (qui nempe in 42 uno Judicio, v. g. Summario, dicit hoc, & in alio Judicio, v. g. Ordinario, dicit aliud, diversum & contrarium super eodem facto, vel diversa deponit in diversis instantiis ejusdem Judicii) regulariter aliquid probat secundum primam depositionem. Farinac. q. 66. à n. 124. cum plurimis alijs Concordat c. 10. de probat. praxis Cameræ teste Mynf. cent. 2. observ. 86. Accedit ratio, quia talis testis præsumitur esse subornatus postea à Parte: neque in ejus potestate esse debet annullando dictum suum tollere jus jam quæsitus Parti per primam depositionem. Quòd autem potius rejiciatur secunda depositio, ratio potest esse, quia talis allegans, se prius falsum deposuisse, fatetur perjurium (nisi doceat de errore) perjuro autem non amplius creditur. Quamquam non desint multi graves DD. apud cit. Mynf. qui putent neutri depositioni sic variantis testis adhibendam fidem, eò quòd præsumendus sit etiam prius pejerasse, & falsum deposuisse. arg. l. si hi, qui C. de adult. Interim tamè certum est, quòd per secundam testificationem contrariam multum debilitatur prima, reddaturque suspecta, ita ut ad eam roborandam Principali non possit deferri iuramentum suppletorium. Dixi, regulariter; nam fallit 1. si quis velit ex intervallo corrigere dictum suum, allegando errorem facti, eumque probando; tunc enim evadet poenam falsi, & valebit ultima depositio, cum error facti, si probetur ante negotium finitum, excuset. c. 3. de confessis. 2. Quando secunda depositio est adminiculata per additionem causæ alicujus concludentis, vel per accessum conjecturæ aut præsumptionis, ut reddatur verisimilior quàm depositio prima. arg. c. 14. de Præsumpt. § c. 37. h. t. 3. Quando prima vice deposuit sine iuramento, altera autem vice cum iuramento. arg. c. 29. eod. 4. In causâ hæresis; quia præsumitur zelò veræ fidei corrigere dictum suum, ac revelare, quòd prius pejerando celaverat. c. 8. § 3. de hæret. in 6.

Rr 2

Dico

43 Dico 11. Testis vacillans, si deponat verè dubitando, non meretur fidem: meretur tamen, licet diminuatam, si deponat tantum titubando, timendo, sudando. Ratio prioris membri est; quia verè dubitans in neutram partem inclinat, adeoque nec Judicem inclinare potest in unam potius quam in alteram partem. Ratio posterioris; quia non obstante timore, sudore &c. orto forsan ex magnitudine periculi apprehensa, vel pusillanimitate hominis, deponit in favorem unius Partis, & quidem sub juramento. Quantum verò hæc titubatio deroget fidei, Judicis est arbitrari ex circumstantiis.

§. IV.

De Attestationibus, earumque Publicatione. Item de Reprobatione Testium.

44 Sciendum 1. publicationem attestatorum non esse aliud, quam publicam in Judicio prælectionem illarum depositionum, quas singuli testes, à Partibus producti, & ritè examinati, ad singula puncta secretò fecerunt. Unde eam fieri oportet, postquam Partes ulteriori productioni testium renuntiaverunt. Vocari ad illam debent Partes, & ijs præsentibus (nisi aliqua contumaciter absit, quæ tamen nihilominus habetur pro præsentē. arg. c. 2. b. t.) prælegi vel à Judice vel à Notario dicta testium, item eorum nomina, excepta causâ hæresis, in qua accusantium, denuntiantium, & testium nomina publicari vetuit Pius IV. in *Constit. Cum sicut*. Quæritur nunc 1. an hæc publicatio attestatorum sit de substantia Judicii. 2. An attestaciones in uno Judicio receptæ & publicatæ fidem faciant in alio Judicio. 3. An post publicationem liceat aliquando adhuc producere testes. 4. An post illam contra personas testium excipere, illòsque reprobare. Quapropter

45 Sc. 2. Facta publicatione copiam attestatorum Partibus, si exigant, dandam esse (rotulò examinis, *Zeugen: Sag* / tamen in originali apud Acta reservatò) ut dispicere possint, præsertim Reus, an non habeat exceptionem contra testes, eorumve attestaciones, seu depositiones. Siquidem triplicis generis exceptiones opponi testibus possunt. 1. Contra personas testium. 2. Contra examen testium. 3. Contra dicta eorundem. Quid contra personas testium opponi valeat ad eos reprobandos, patet ex dictis §. 1. b. t. Quid contra examen, ex §. 2. v. g. quòd à Judice incompetente sint examinati: quòd recepti Parte adversa non citatà: quòd absque juramento: quòd non secretò, vel singillatim: quòd post trinam productionem sine solennitate legali: quòd post dilationes ad probandum concessas jam finitas: quòd post didicita testificata &c. Quid contra dicta, ex §. 3. puta, quòd confusè, obscurè, dubitative deposuerint: quòd negativè: quòd de auditu alieno tantum, aut de credulitate duntaxat: quòd non verisimilia, aut non restricta ad locum, tempus &c. quòd sufficientem sui dicti rationem non reddiderint: quòd deposuerint in scriptis

& non viva voce: quòd impertinentia, vel in aliquo articulo falsum: quòd variaverint: quòd contraria sibi vel alijs testificati sint: quòd fuerint singulares &c.

Dico 1. Publicatio attestatorum non quidem est de substantia Processus, sed eà omittit valet sententia, ut habet recepta sententia contra Accursium & alios quosdam, fundata in c. 22. de sent. & re jud. Injustè tamen negatur Partibus eam petentibus, adeoque ipsi conceditur appellatio ab hoc injusto gravamine; atque si appellationem aliqua Pars interposuerit, ea pendente sententia non valet. In praxi attendi debet consuetudo tribunalium circa hanc publicationem.

Dico 2. Attestaciones coram uno Judice publicatæ probant etiam coram alio Judice in eadem causa, & inter easdem personas, hisque succedentes. Sumitur ex c. 11. & l. fin. C. b. t. Ratio; quia si litigantes in priori Judicio nihil opposuerunt contra attestaciones publicatas, præsumptio est, eos nihil potuisse opponere, & sic habuisse pro veris. Dixi 1. publicatæ; si enim publicatæ non sint, regulariter non probant in alio Judicio. per c. 37. §. fin. b. t. cui non obstat c. fin. de probat. absolute insinuans, attestaciones in uno Judicio receptas valere in alio; quia, ut Jura conciliantur Juribus, intelligendum est de attestacionibus, non receptis tantum, sed etiam publicatis. Interim tamen probant etiam attestaciones non publicatæ coram alio Judice, si si non est diversus, sed tantum subrogatus in eodem tribunali, quia v. g. prior est defunctus, item coram Judice appellacionis. per l. 60. §. 76. ff. de judic. c. 22. cit. Item probant, si Partes consentiant: si testes jam mortui, vel in remotis degentes produci nequeant amplius: & quotiescunque testes examinari possunt ante licem contestatam, ut si sint senes, valetudinarij, ac recepti ad perpetuam rei memoriam. Farinac. q. 75. an. 22. allegans alios, ubi n. 28. advertit, licet testes non publicati fidem non faciant coram alio Judice, Partes tamen compelli possent, ut coram novo Judice consentiant vel in publicationem attestatorum coram priore Judice factarum, vel in novam receptionem eorundem, aut aliorum testium. Dixi 2. in eadem causa, nam in causa diversa, & ad finem diversum non probant, licet præsumptionem facere possint. 3. Inter easdem personas; siquidem inter alios facta alijs præjudicare non debent. c. 6. de fid. Instrum. post. med. faciunt tamen inter alias quoque aliqualem præsumptionem. 4. Hisque succedentes; quia profunt omnibus, quibus prodesse potest res judicata: sed res judicata prodesse potest etiam successoribus, & hæredibus, quando agitur ad idem.

Oppones 1. Attestaciones in Judicio receptæ & publicatæ numerantur inter Acta Judicialia. c. n. de probat. sed ista pereunt pereunte instantia, seu mortua lite, ut loquitur l. 2. ff. judicat. solvi. 2. Sententia in uno Judicio lata non facit jus in alio: ergo nec attestaciones in uno Judicio fidem in alio. R. ad l. Doli. Min. pereunt Acta, quæ sunt ordinatoria Judicii,